

พระราชหัตถเลขา

ใน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยพระราโชบายเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ

ทรงมิ่ง

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

เมื่อยังเป็นที่พระยาไพศาลศิลปศาสตร์

ตำแหน่งเจ้ากรมตรวจการศึกษาในกระทรวงธรรมการ

พ.ศ. ๒๔๕๓

สวนกุหลาบ

วันที่ ๒๓ มิถุนายน วันโกสินทรศก ๒๒๘

พระยาไพศาล

องค์หญิงพิศมัย เสด็จมตรายงานตรวจโรงเรียนเมืองญูบนมาให้ดู จึงยังไม่ได้อ่านตลอดเพราะเวลาน้อยนัก แต่ได้พลิกดูหมดทั้งเล่ม เพราะจำได้ว่าได้เคยอ่านครั้งหนึ่ง มีความเสียดใจว่า การที่อ่านค่าเด็กเซอร์ของญูบนนั้น เจ้ากับข้าคนละทางแท้ ๆ

ตามรายงานที่เจ้าถึงจตุการ โรงเรียนเมืองญูบน เหมือนอย่างรายงานจะสร้างคึกขงในเมืองดาว แล้วส่งคนไปตักที่เมืองลอนดอน เมืองปารีส อย่างที่ตักที่กรุงเทพฯ ว่าสร้างกันอย่างไร เช่น กรมขุนดำรงพิทักษ์ ของประมาณ ดูว่าถ้าจะสร้างคึกแถวอย่างเช่น

กรุงเทพฯ ที่เมืองอุบล จะต้องทำอะไร ๆบ้าง หออะไรบ้าง กว่าจะเป็นคึกขงได้ จะเป็นราคาถึงห้องละ ๓๐๐๐ บาท ยังไม่ได้คิดว่าจะเอาเงินที่ไหนมาทำ เป็นแต่คิดตัวอย่าง ว่าที่นั่นเขาทำเช่นนั้น ที่นั่นเขาทำเช่นนั้น

แต่ที่จริงที่กรุงเทพฯ ทำคึกขงได้ก็พึงสังเกตในเร็ว ๆ นี้เอง แต่การตั้งคึกขงของบางกอกได้ตั้งมาอย่างไร ควรจะต้องดูก่อน

ในสมุดเด็กเซอร์นี้เอง เขาได้วางระเบียบที่จะก่อสร้างเป็นชั้น ๆ ตั้งต้นแต่พงษาวดาร แดงการปกครองบ้านเมืองอุปการะของท้องที่ แล้วจึงว่าด้วยวิธีเพิ่มเติมแล้วเปิดวิชันคอนโมตรอินส์เป็กันไปตามลำดับ เหตุใดจึงต้องก่อสร้างเท่าถึงการปกครอง เพราะเป็นที่ตั้งของการที่จะสำเร็จ

อย่างเช่นฮิสตอรีคเคอลด์เค็ช ที่เป็นทางควรสังเกต หน้า ๖๘-๖๙ หน้า ๗๕ หน้า ๗๘ เช่นนั้น นั้นเป็นที่ตั้งของความสำเร็จ เป็นที่พัฒนาระซึ่งสำหรับจะก่อร่าง รัชความเหล่านี เป็นข้อที่เข้าใจได้แลดู แดขอยากจะรู้ละเอียดในการที่เขาทำ รัชช้อย่างไร สำเร็จอย่างไร หนักเบาอย่างไร หาได้เห็นรายงานที่กล่าวถึงคึกขงราวเช่นนี้ไม่เลย

มีแต่รายงานซึ่งว่าด้วยวิธีการเดาเรียน วิชาปกครอง การซึ่งคึกขงเป็นรูปแล้วให้เดินไปอย่างเช่นรายงานที่เจ้าเขียน

จริงอยู่มีคึกขงหนึ่งซึ่งว่าด้วยเรื่องโรงเรียนผู้ว่าเป็นเงินเรียไร แต่ถึงจะมีปรากฏในชั้นนี้ ไม่ใช่เป็นสำคัญ เป็นรากของการศึกษาที่จะดำเนินไปได้ ฤจะว่าให้ตรงเป็นรากของความสำเร็จทั่วไป ความพยายามที่คึกขงแห่งความสำเร็จ แต่ไม่เคยได้ความระใจ แดยังมีนักคิดเป็นอันมากว่าสามารถจะทำให้เจ้าเข้าใจได้ฤไม่ในความประสงค์อันนี้ ถ้าหากว่าไม่ทำให้เข้าใจได้แล้ว จะพูดยากไปก็มิใช่การ เพราะเกี่ยวแก่การปกครองบ้านเมือง ไม่ใช่คิดว่าจะสอนอะไรจึงจะดี เพราะฉะนั้น จะว่าเป็นหน้าที่ของกรมศึกษาแท้ก็ไม่ได้ เป็นหน้าที่ของเสนาบดีที่เป็นรัฐบาล จะคิดมอณั้ตั้งใจให้พอปอดิชิ ซึ่งหากว่าเวลานี้ยังไม่มีความทำได้เท่านี้

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์